

Теорія і методика професійної освіти

УДК 378.013:17.035]:616.31

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15454042>

**Дефінітивний аналіз поняття деонтологічна культура
майбутніх лікарів-стоматологів**

Федірко Андрій Максимович

аспірант кафедри освітології та інноваційної педагогіки
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна, <https://orcid.org/0009-0001-8530-1309>

Прийнято: 06.05.2025 | Опубліковано: 17.05.2025

***Анотація.** Завдання дослідження є дефінітивний аналіз поняття «деонтологічна культура» у площині її формування у майбутніх лікарів-стоматологів у закладах вищої медичної освіти України. Актуальність теми зумовлена трансформаціями в системі охорони здоров'я та інтенсивним технологічним розвитком медичної галузі, що зумовлюють значні виклики для системи етичного регулювання.*

***Метою дослідження** є теоретичне обґрунтування підходів до визначення категорії «деонтологічна культура майбутніх лікарів-стоматологів» та виокремлення напрямів до її формування в системі вищої медичної освіти з урахуванням сучасних викликів та освітніх стратегічних цілей розвитку професійної освіти і навчання в Україні. **Методи.** Теоретичною основою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних науковців, що*

характеризують категорії «етика», «мораль», «деонтологія», «професійна культура» в контексті визначення поняття «деонтологічна культура фахівців» та висвітлюють теоретичні та практичні аспекти формування деонтологічної культури майбутніх лікарів-стоматологів у процесі професійної підготовки. Були використані методи: аналізу (для оцінювання підходів до визначення категорії «деонтологічна культура»), системно-структурний (для виявлення внутрішніх зв'язків між елементами деонтологічної культури та процесом професійної підготовки), узагальнюючий (для формулювання висновків на основі теоретичних і практичних напрацювань), контент-аналіз (для опрацювання нормативних документів. Було розглянуто чинні нормативні документи, зокрема, Стратегію розвитку освіти і науки до 2032 року, Закон України «Про вищу освіту», Концепцію розвитку професійної освіти і навчання в Україні на 2022-2027 роки, Стратегію розвитку системи охорони здоров'я до 2030 року.

Результати. У процесі дослідження проаналізовано поняття «культура», «професійна культура», «етика», «мораль», «деонтологія» та їх взаємозв'язок і супідлеглість у розумінні категорії «деонтологічна культура лікарів-стоматологів». Визначено, що деонтологічна культура є невід'ємним компонентом професійної культури особистості, що є інтегративним утворенням, яке формується у процесі професійного розвитку фахівця та ґрунтується на засвоєнні ним ціннісно-нормативної системи, яка визначає морально-етичні орієнтири та регламентує поведінку відповідно до соціальних очікувань і стандартів професійної етики. Доведено, що деонтологічна культура лікарів-стоматологів є фундаментальним компонентом їхньої професійної компетентності, що поєднує систему етичних принципів, професійних цінностей та практичних компетенцій, необхідних для морально обґрунтованої професійної діяльності.

Висновки. Формування деонтологічної культури майбутніх лікарів-стоматологів є комплексним процесом, що включає зовнішні педагогічні впливи та внутрішню роботу фахівця з осмислення і

застосування етичних норм в умовах необхідності балансування між клінічною доцільністю, естетичними запитами пацієнтів та економічними чинниками.

Ключові слова: лікарі-стоматологи, деонтологія, професійна етика, професійна культура фахівця, деонтологічна культура лікарів-стоматологів.

Definitional analysis of the concept of deontological culture of future dentists

Andrii Fedirko

PhD student at the Department of Education
and Innovative Pedagogy

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University,

Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0001-8530-1309>

Abstract. *The objective of the study is to analyze the concept of “deontological culture” in terms of its formation in future dentists in higher medical education institutions of Ukraine. The relevance of the topic is due to the transformations in the health care system and the intensive technological development of the medical industry, which pose significant challenges to the system of ethical regulation.*

The purpose of the study is to theoretically substantiate the approaches to defining the category “deontological culture of future dentists” and to identify areas for its formation in the system of higher medical education, taking into account current challenges and educational strategic goals of the development of professional education and training in Ukraine. **Methods.** *The theoretical basis of the study is the works of domestic and foreign scientists who characterize the categories of “ethics”, “morality”, ‘deontology’, “professional culture” in the context of defining the concept of “deontological culture of specialists” and highlight the theoretical and practical aspects of the formation of deontological culture of future dentists in the process of*

*professional training. The following methods were used: analysis (to evaluate approaches to the definition of the category “deontological culture”), system and structural (to identify internal links between the elements of deontological culture and the process of professional training), generalizing (to formulate conclusions based on theoretical and practical developments), content analysis (to develop regulatory documents). **Results.** In the course of the study, the concepts of “culture”, “professional culture”, “ethics”, “morality”, ‘deontology’ and their interrelation and subordination in the understanding of the category “deontological culture of dentists” have been analyzed. It has been determined that deontological culture is an integral component of the professional culture of an individual, which is an integrative formation that is formed in the process of professional development of a specialist and is based on the assimilation of a value and normative system that defines moral and ethical guidelines and regulates behavior in accordance with social expectations and standards of professional ethics. It has been proven that the deontological culture of dentists is a fundamental component of their professional competence, which combines a system of ethical principles, professional values and practical competencies necessary for morally sound professional activity. **Conclusions.** The formation of the deontological culture of future dentists is a comprehensive process that includes external pedagogical influences and the internal work of a specialist in understanding and applying ethical norms in the context of the need to balance clinical feasibility, aesthetic needs of patients and economic factors.*

Keywords: *dentists, deontology, professional ethics, professional culture of a specialist, deontological culture of dentists.*

Постановка проблеми. У ХХІ столітті розвиток біомедичних технологій став одним із динамічних напрямів науково-технічного прогресу – від генної інженерії та клітинної терапії до штучного інтелекту в діагностиці. Ці інновації обіцяють суттєве покращення якості медичних послуг, ефективності лікування

та прогнозування захворювань. Водночас швидке поширення таких технологій відбувається в умовах правової невизначеності, що зумовлює значні виклики для систем етичного регулювання.

Сучасне законодавство часто не встигає адаптуватися до стрімких змін у сфері біомедицини. Внаслідок цього значна частина практик з упровадження новітніх медичних технологій перебуває в сірій зоні, поза чітко визначеними нормативно-правовими рамками. Це створює ризики як для медичних працівників, так і для пацієнтів, оскільки відсутність регулятивного підґрунтя може призвести до етичних конфліктів, зловживань або втрати довіри до медичної системи.

На цьому тлі особливої значущості набуває етична самосвідомість основних учасників медичних процесів – лікарів, зокрема лікарів-стоматологів, дослідників і пацієнтів. Для лікарів-практиків важливо не лише дотримуватись принципів медичної деонтології, а й мати здатність до етичного мислення в умовах невизначеності. Дослідники, у свою чергу, мають усвідомлювати соціальні наслідки своїх відкриттів і дбати про забезпечення етичних стандартів у науковій діяльності.

Не менш важливою є активна позиція пацієнтів як суб'єктів медичного процесу. Надання інформованої згоди на використання експериментальних або інноваційних методів лікування вимагає високого рівня усвідомлення ризиків, що, своєю чергою, ставить вимогу до медичних інституцій забезпечувати доступність, зрозумілість і прозорість інформації про нові технології. Кількість конфліктних ситуацій і судових позовів між закладами охорони здоров'я та пацієнтами, які висловлюють невдоволення наданою стоматологічною допомогою, демонструє стабільну тенденцію до зростання. Така динаміка зумовлена низкою чинників, серед яких: значна частка ліцензій у сфері медичної практики в Україні припадає саме на стоматологію; суб'єктивне сприйняття пацієнтом результатів лікування, особливо в межах естетичної стоматології; а

також випадки неналежного ведення медичної документації з боку лікарів, що часто супроводжується недооцінкою важливості фіксації нефармацевтичних (немедичних) аспектів взаємодії з пацієнтами.

Таким чином, моральна свідомість громадянського суспільства в умовах трансформації біомедицини набуває функції своєрідного запобіжника, що стримує деструктивний потенціал неконтрольованого впровадження новітніх медичних рішень. Цей «етичний бар'єр», сформований на основі принципів поваги до людської гідності, автономії особистості та недопущення шкоди, сьогодні відіграє роль неофіційного, але дієвого елемента суспільного контролю. Упровадження нових медичних технологій має супроводжуватися міждисциплінарним підходом, що інтегрує правову, етичну та соціальну складові. Тільки за такої умови можливо забезпечити їхню безпечну, справедливу та морально прийнятну адаптацію в межах сучасної медичної практики.

Отже, процеси інтеграції України до європейського простору та сучасні соціально-економічні трансформації вимагають переосмислення усталених моделей медичного обслуговування населення. У цьому контексті зростає актуальність удосконалення системи професійної підготовки медичних кадрів, зокрема лікарів-стоматологів. Одним із ключових напрямів цієї підготовки є формування деонтологічної культури як невід'ємного компонента професійної компетентності, що забезпечує ефективне та етичне надання стоматологічної допомоги, сприяючи тим самим збереженню та зміцненню здоров'я нації. Модернізація та гуманізація освітнього процесу в Україні, а також посилена увага до морально-етичних цінностей, ґрунтуються на відповідному нормативно-правовому забезпеченні, зокрема: «Стратегії розвитку освіти і науки до 2032 року» (2022 р.), Законі України «Про вищу освіту» (2014, 2025 рр.), «Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні на 2022-2027 роки», «Стратегії розвитку системи охорони здоров'я до 2030 року».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останнього десятиріччя проблема формування деонтологічної культури майбутніх фахівців, зокрема фахівців медичного профілю, активно досліджувалася у вітчизняному науковому дискурсі. Так, наукові дослідження С. Хлестової присвячені формуванню деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів, що зумовлені невідповідністю між вимогами суспільства до професійної підготовки майбутніх фахівців в нових соціально-економічних умовах та сформованістю професійно-етичної культури студентів вищих навчальних закладів [1].

І. Камінською зосереджено увагу на психологічних особливостях формування деонтологічної культури майбутніх медиків та визначено, що деонтологічна культура медиків є складовою їхньої професійної культури та є ключовою вимогою до самої професії лікаря як найгуманнішої серед усіх інших професій, що реалізується в системі «лікар-пацієнт» та ґрунтується на принципі «не нашкодь» [2]. Дослідниця Ю. Євтушенко наголошує на необхідності формування деонтологічної культури майбутніх лікарів, що пов'язано з їхньою відповідальністю за життя та здоров'я пацієнтів, що зумовлено винятковою складністю та багатогранністю процесів життєдіяльності людського організму, індивідуальною варіабельністю клінічного перебігу захворювань у кожної людини, а також постійним зростанням обсягу медичної наукової інформації, впровадженням новітніх діагностичних і терапевтичних методик та стрімким розвитком сучасних біомедичних технологій [3].

Проблемі формування деонтологічної культури майбутніх фармацевтів в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін присвячені наукові дослідження Т. Шафранської, яка наголошує на тому, що роль деонтології в системі фармацевтичної освіти полягає у забезпеченні зв'язку між моральними цінностями і основними напрямками роботи в галузі фармації, між психологією клієнта аптеки та фармацевта та нормами поведінки в професійній фармацевтичній сфері [4; 5]. Низка наукових досліджень присвячена проблемі формування деонтологічної культури

майбутніх соціальних працівників, зокрема Д. Сай, Ю. Шеплякової, які наголошують на тому, що в процесі виконання професійних завдань, майбутні фахівці мають керуватися не лише професійними знаннями, але і особистими моральними нормами, цінностями та переконаннями [6; 7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць щодо вивчення різних аспектів формування деонтологічної культури майбутніх фахівців, проблема формування деонтологічної культури майбутніх лікарів-стоматологів не знайшла належного відображення у науковому дискурсі та потребує комплексного вирішення. Відсутні цілісні моделі професійної підготовки, які б одночасно враховували змістове наповнення, планування, організаційно-педагогічні умови та оцінювання їх ефективності у процесі формування деонтологічної культури майбутніх лікарів-стоматологів у вищих медичних закладах освіти. У цьому контексті важливим є дослідження виокремлення сутності деонтологічної культури лікарів-стоматологів у процесі професійної підготовки.

Формулювання цілей статті. Метою статті є теоретичний аналіз дефініції «деонтологічна культура майбутніх лікарів-стоматологів» та обґрунтування підходів до її формування у закладах вищої медичної освіти. Стаття спрямована на заповнення існуючих прогалів у дослідженні проблеми формування деонтологічної культури лікарів-стоматологів у процесі професійної підготовки як цілісної системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У нормативно-етичному документі, прийнятому на Всеукраїнському з'їзді лікарських організацій у 2009 році, встановлено аксіологічну парадигму, відповідно до якої життя та здоров'я людини визнаються фундаментальними соціальними цінностями. Професійна діяльність медичного працівника повинна бути орієнтована на збереження цих цінностей з моменту запровадження, що забезпечує впровадження гуманістичного підходу до пацієнта, дотримання принципів поваги до

особистості, емпатії, конструктивної взаємодії, доброзичливості, альтруїзму та милосердя, толерантності, взаємної довіри, моральної цілісності та справедливості. Етичний кодекс акцентує увагу на інтрапсихічній регуляції професійної поведінки, що є основою совісті медичного працівника.

На базі зазначеного документа сформульовані базові принципи медичної етики та деонтології, зокрема: професійна діяльність лікаря має бути спрямована на захист інтересів суб'єктів медичної практики та суспільства в цілому, забезпечуючи реалізацію фундаментальних потреб у збереженні життя та здоров'я; необхідною передумовою ефективної медичної практики визнається незалежність лікаря при виконанні професійних обов'язків, що забезпечують свободу від зовнішнього втручання та особистих інтересів при прийнятті клінічних рішень; у межах чинного законодавства професійна діяльність лікаря повинна керуватися перевагою інтересів користувачів над власними інтересами, інтересами колег, партнерів, співробітників та законних представників забезпечується; соціальна значущість та складність медичної професії вимагає від лікаря високого рівня теоретичної підготовки, фундаментальних знань медичної науки та практики, опанування релевантними методами, технологіями та алгоритмами лікарської діяльності; лікар зобов'язаний дотримуватися морально-етичних норм як у професійній діяльності, так і в приватному житті, уникаючи маніпуляцій, погроз, шантажу, корупційних практик та використання різного становища замість досягнення особистих цілей.

З огляду на зазначене у сучасних умовах особливої значущості набуває проблема формування деонтологічної культури майбутніх лікарів-стоматологів у контексті освітнього процесу медичних закладів вищої освіти України. Незважаючи на помітну увагу з боку фахівців медичної освіти та практики до цього питання, все ж, на нашу думку, залишається потреба у глибшому теоретичному осмисленні сутнісних та структурних характеристик деонтологічної культури.

Аналіз дефініції «деонтологічна культура» потребує його розгляду з позицій аналізу його складників – «культура» і «деонтологія». Проте, характеристика категорії «деонтологічна культура лікарів-стоматологів» лише за рахунок визначення його складових не є можливим.

У філософському словнику культура постає як історично обумовлений рівень розвитку суспільства та людських творчих потенцій, що виявляється у способах організації соціального життя, формах діяльності, міжособистісних взаєминах, а також у системі створених матеріальних і духовних цінностей [8].

Дослідниця Н. Островерхова інтерпретує культуру як унікальну форму соціального буття, що відображає процес самореалізації особистості через творчу діяльність, що тісно пов'язаний зі способами життєдіяльності людей та виступає ключовим чинником суспільного прогресу [9].

У науковій інтерпретації С. Возняка, культура постає як базова форма людського існування та фундамент реальності, на якому ґрунтується буття особистості. Вона є втіленням родової й соціальної природи людини, накопиченим досвідом цивілізації, що інтегрує аспекти буття і небуття. Культура виконує організуючу функцію щодо соціального життя, забезпечує передачу набутих знань і норм, а також упорядковує міжособистісні взаємодії. Водночас вона відображає рівень суспільного розвитку та творчих потенцій людини, реалізованих у сфері матеріальних і духовних надбань [10].

Учена С. Хлестова, досліджуючи проблему формування деонтологічної культури студентів у вищих навчальних закладів, розглядає категорію «культура» через діяльнісну теорію походження культури та розглядає її як процес людської діяльності, спрямованої на створення матеріальних і духовних цінностей, які згодом набувають статусу продуктів цієї діяльності, тобто стають культурними надбаннями, а сама людина виступає їхнім носієм. Дослідниця визначає класифікаційні підходи до характеристики різновидів культури, виділивши чотири основні, на думку авторки, групи: за кількістю індивідів –

індивідуальна, групова, масова; за видом професійної діяльності – педагогічна, психологічна, медична, юридична та ін.; за соціальними характеристиками – особистісна, національна культура, субкультура та ін.; за напрямом професійної діяльності – фізична, технічна, художня, екологічна, лікувальна та ін. [1].

Аналіз наукових досліджень дозволив визначити, що культура особистості охоплює не лише ступінь її освіченості, що включає знання, уміння та навички, а й ключові аспекти її особистісного становлення. Йдеться про ті внутрішні якості та досягнення, які індивід формує протягом життя у взаємодії з соціальним середовищем, засвоюючи надбання колективного історико-культурного досвіду людства.

Цінним для нашого дослідження є виокремлення С. Хлестовою взаємозв'язку між поняттями «професійна культура» та «деонтологічна культура». Професійну культуру авторка розглядає як невід'ємну складову загальної культури особистості, що виступає багатокomпонентним утворенням у структурі її цілісності. Вона охоплює систему взаємозв'язків та ставлень, які реалізуються в контексті професійної діяльності, і відображає рівень розвитку індивідуально значущих професійних здібностей, інтелектуальних, психологічних і фізичних характеристик, а також мотиваційних установок. Саме професійна культура слугує підґрунтям для досягнення високих результатів у професійній сфері та формує позитивне ставлення до виконуваної діяльності. При цьому деонтологічна культура постає як одна з ключових складових професійної культури особистості. У контексті підготовки майбутніх лікарів-стоматологів вона трактується як інтегрована система духовно-інтелектуальних, емоційно-ціннісних та професійно-етичних характеристик студента, що визначають рівень його етичної свідомості та культурної відповідальності в професійній і повсякденній діяльності [1].

У науково-освітньому дискурсі, зокрема у фундаментальній праці під редакцією В. Кременя Енциклопедія освіти, професійну культуру трактують як

історично сформовану систему норм, принципів, методів і правил, що забезпечують регулювання професійної діяльності. Її змістову основу становлять знання й цінності, які акумульовані та репрезентовані певною соціально-професійною спільнотою, інтегровані в її традиції та практики функціонування [11].

Досліджуючи психологічні особливості формування деонтологічної культури майбутніх медиків, І. Камінська характеризує категорію «культура» як таку, що стимулює активний розвиток внутрішнього потенціалу особистості, сприяє її творчому самовираженню в ролі суб'єкта культурно-історичного поступу. Йдеться про систему цінностей, сформовану в процесі людської діяльності та відображаючи її духовні й соціальні прагнення [2].

Звідси, професійна культура майбутніх лікарів є компонентом цілісної структури особистості, який виявляється у стилі поведінки та характері міжособистісної взаємодії в процесі реалізації різноманітних професійних функцій, репрезентуючи рівень розвитку інтелектуальних здібностей, особистісно значущих рис та професійно релевантних якостей, що виступають запорукою ефективного виконання фахових обов'язків [2].

Деонтологія являє собою філософське вчення, яке зосереджується на вивченні обов'язку як етичної категорії. У сучасному науковому дискурсі цей термін ототожнюється з поняттям «етика обов'язку». Концепція деонтології була вперше введена в науковий обіг англійським філософом Джеремі Бентамом у його праці «Деонтологія, або наука про мораль», опублікованій у 1834 році. У наш час поняття деонтології активно застосовується для позначення системи моральних норм і професійно-етичних принципів, що регулюють поведінку фахівців, враховуючи такі чинники, як ціннісні орієнтири, внутрішні мотиви та соціальні очікування [12].

Як засвідчує С. Поплавська, професійна деонтологія медичної справи є інтегративним механізмом реалізації етичних норм у щоденній практиці

медичного фахівця. Формування фахової компетентності у майбутніх медиків, що здобувають освіту в медичних закладах освіти, повинно відбуватися на основі чітко визначених деонтологічних принципів. Окрім дотримання морально-етичних стандартів та високого рівня професіоналізму, ефективна діяльність медичного працівника передбачає наявність важливих особистісних характеристик, які проявляються в міжособистісному спілкуванні, зокрема здатності до емпатії, щирості, внутрішній узгодженості (конгруентності), толерантному ставленні до інших, емоційній врівноваженості, чесності, відданості професії та уважності до пацієнта [13].

Заслуговує на увагу той факт, що І. Камінська розмежовує медичну етику та медичну деонтологію, оскільки остання лежить в площині етичних знань. Проведений аналіз різних наукових підходів до осмислення понять етики та моралі дав змогу дійти висновку, що саме деонтологія є сферою, у якій найповніше проявляється взаємозв'язок моральних та етичних аспектів професійної поведінки фахівців (Д. Бошняков). У цьому контексті Й. Турак розглядає деонтологію як модель поведінки лікаря, орієнтовану на забезпечення користі й, за можливості, комфорту для пацієнта. Водночас О. Грандо трактує деонтологію як науку про професійний обов'язок, що включає сукупність етичних норм, необхідних для його належного виконання [2].

З огляду на зазначене, І. Камінська деонтологічну культуру майбутніх лікарів трактує як цілісне психологічне утворення особистості, що інтегрує її когнітивні, етико-поведінкові та морально-ціннісні якості, які виступають визначальними чинниками професійної мобільності та результативності діяльності. У цьому контексті деонтологічна культура майбутніх медичних працівників постає як структурована система взаємозалежних компонентів, що відображають ключові риси їх психологічного профілю, необхідного для ефективного функціонування в медичному середовищі [2].

У науковій роботі Н. Стельмах систематизує підходи до визначення поняття деонтологічна культура й трактує її як інтегративне особистісно-професійне утворення, що виникає у процесі фахової підготовки та є результатом загального культурного зростання індивіда, зумовленого специфікою професійної діяльності та внутрішнім усвідомленням морального обов'язку. У контексті змістового наповнення цього феномену, В. Кравцов підкреслює, що деонтологічна культура охоплює ключові складові педагогічної етики, норми професійної моралі, а також систему цінностей, притаманних педагогічній діяльності [14; 15].

Ю. Євтушенко деонтологічну культуру лікаря репрезентує як специфічний аспект професійної медичної практики, який полягає в цілеспрямованому регулюванні всіх складових лікувального процесу від клінічної діяльності та професійної комунікації до психологічної саморегуляції й вирішення етичних дилем. Цей регулятивний механізм реалізується через рефлексивну трансформацію Я-концепції лікаря, що забезпечує етичну інтеграцію в усі сфери його професійної взаємодії [3].

Ми повністю погоджуємося із українською вченою, О. Голік у тому, що специфіка деонтологічної культури майбутнього лікаря визначається своєрідністю його діяльності, широким спектром його професійних функцій, вирізняється складністю й багатомірністю, виступає як предмет, засіб і результат діяльності, у процесі якої засвоюються й розширюються певні категорії цінностей. Одночасно деонтологічна культура сама виступає як система норм і вимог суспільства до всіх напрямків діяльності медичного працівника [15].

Узагальнюючи наукові підходи різних авторів до тлумачення поняття «деонтологічна культура фахівця» та спираючись на власні аналітичні висновки щодо його змісту, деонтологічну культуру фахівця слід розглядати як невід'ємний компонент професійної культури особистості, що являє собою інтегративне утворення, що формується у процесі професійного становлення та

розвитку фахівця та ґрунтується на засвоєнні ним ціннісно-нормативної системи, яка визначає морально-етичні орієнтири та регламентує поведінку відповідно до соціальних очікувань і стандартів професійної етики.

Досліджуючи дефініцію «деонтологічна культура фахівців» можемо констатувати, що її визначення та змістове наповнення розглядається відповідно до специфіки професійної діяльності. Специфіка деонтологічної культури лікаря-стоматолога визначається унікальністю стоматологічної практики, яка характеризується локальністю професійного впливу при системних наслідках для пацієнта.

Стоматологічна діяльність має суттєві відмінності від загальномедичної практики, оскільки передбачає одночасне вирішення функціональних та естетичних завдань, що створює особливе поле деонтологічної відповідальності. Естетико-функціональний дуалізм стоматологічного лікування зумовлює необхідність формування у майбутніх фахівців здатності до етично збалансованого задоволення різновекторних потреб пацієнта. Значущим фактором, що впливає на формування деонтологічної культури стоматолога, є підвищений рівень тривожності пацієнтів, пов'язаний з психоемоційним дискомфортом під час стоматологічних процедур. Ця особливість вимагає розвитку додаткових емпатичних компетенцій та навичок психологічної підтримки, що мають бути інтегровані в структуру деонтологічної культури майбутнього лікаря-стоматолога. Комерціалізація стоматологічної допомоги створює додатковий деонтологічний вимір, оскільки актуалізує потенційний конфлікт між економічною доцільністю та клінічними інтересами пацієнта. Формування навичок етично обґрунтованого балансування між комерційними аспектами та професійним обов'язком стає важливим завданням деонтологічної підготовки.

Таким чином, деонтологічна культура лікарів-стоматологів є фундаментальним компонентом їхньої професійної компетентності та виступає

інтегративним особистісним утворенням, що поєднує систему етичних принципів, професійних цінностей та практичних компетенцій, необхідних для морально обґрунтованої професійної діяльності.

Висновки. На основі проведеного аналізу наукових підходів до трактування дефініції «деонтологічна культура лікарів-стоматологів», можемо констатувати, що це інтегративне особистісне утворення, що об'єднує систему духовно-інтелектуальних, емоційно-ціннісних та професійно-етичних якостей лікаря-стоматолога, включає спеціалізовані знання щодо нормативних вимог до етичної поведінки в контексті стоматологічної практики, а також практичні навички вирішення біоетичних дилем, пов'язаних з естетико-функціональним характером втручань, підвищеним рівнем тривожності пацієнтів та комерційним аспектом надання стоматологічної допомоги, що в сукупності забезпечує теоретичну і практичну готовність до здійснення морально обґрунтованої професійної діяльності в умовах технологізації та трансформації соціальних очікувань.

Формування деонтологічної культури майбутніх лікарів-стоматологів є комплексним процесом, який поєднує зовнішні педагогічні впливи (імплементация деонтологічних компонентів у клінічну підготовку, моделювання етично складних ситуацій, тренінги комунікативної компетентності) та внутрішню роботу майбутнього фахівця з інтеріоризації, критичного осмислення, адаптації та творчого застосування професійно-етичних норм в умовах стоматологічної практики з її специфічними викликами: необхідністю балансування між клінічною доцільністю, естетичними запитамі пацієнта та економічними аспектами надання стоматологічної допомоги.

Список використаних джерел

1. Хлестова С. С. Формування деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів у процесі соціально-виховної роботи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2011. 237 с.
2. Камінська І. П. Психологічні особливості формування деонтологічної культури майбутніх медиків засобами іноземної мови : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ, 2015. 20 с.
3. Євтушенко Ю. О. Формування деонтологічної культури майбутніх лікарів у навчально-виховному процесі медичного ВНЗ : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / ДЗ "Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка", 2017. 242 с.
4. Шафранська Т. Ю. Формування деонтологічної культури майбутніх фармацевтів в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Запоріз. нац. ун-т. Запоріжжя, 2018. 359 с.
5. Шафранська Т. Ю. Педагогічні умови формування деонтологічної культури майбутніх фармацевтів. *Народна освіта*. 2016. Вип. 2. С. 32–36.
6. Шеплякова І. О. Соціально-виховне середовище вищого навчального закладу як чинник формування деонтологічної культури майбутнього соціального працівника. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; за заг. ред. І. Ф. Прокопенка, С. Т. Золотухіної. Харків, 2017. Вип. 58. С. 189–198.
7. Сай Д. В. Формування деонтологічної культури майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти : кваліфікац. робота на здобуття освіт. ступеня «магістр» : 231 – соціальна робота / Чорномор. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв, 2023. 150 с.
8. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. 2-ге вид., переробл. і доп. Київ : Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.
9. Островерхова Н. Методологія формування технологічної культури керівника ЗНЗ. *Рідна школа*. 2012. № 6. С. 27–33.

10. Возняк С. С., Костюк Т. В. Культура як соціальне явище: аксіологічний вимір. *Соціологічні студії*. 2012. № 1. С. 16–22.
11. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
12. Деонтологія / Л. А. Пиріг, О. Ф. Скакун. Енциклопедія Сучасної України : електрон. ресурс / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; Нац. акад. наук України, Наук. т-во ім. Тараса Шевченка. Київ : Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України, 2007. Т. 7. URL: <https://esu.com.ua/article-26029>
13. Поплавська С. Д. Етика професійної взаємодії медпрацівника і хворого. *Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво*. 2013. № 11. С. 121–127.
14. Кравцов В. О. Деонтологічна культура як складова методологічної культури майбутнього вчителя. *Наукові записки Криворізь. держ. пед. ун-ту. Сер.: Педагогічні науки* / редкол.: В. В. Радул та ін. Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. Вип. 101. С. 21–30.
15. Стельмах Н. В. Шляхи формування деонтологічної культури майбутнього педагога. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 17 (1). С. 149–153.